

جایگاه عدالت در دولت کرامت محور مهدوی

از منظر مقام معظم رهبری

(رویکردی به دولت زمینه ساز)

رحمت‌الله مرزوقی*

مرضیه مروتی**

چکیده

هدف این پژوهش، تبیین شاخص‌های دولت عدالت محور از منظر مقام معظم رهبری است. این پژوهش با رویکرد نظری و با روش سندکاوی انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که عدالت اقتصادی، عدالت در قانون‌گذاری، عدالت قضایی و حقوقی، عدالت اجرایی و سیاسی، و عدالت آموزشی و فرهنگی، از مهم‌ترین شاخص‌های عدالت از دیدگاه مقام معظم رهبری می‌باشند. همچنین توزیع برابر ثروت‌ها و فرصت‌ها، برخورداری همگان از بیت‌المال، وضع قوانین مبتنی بر موازین اسلامی و کرامت انسانی، نظام قضایی عادل، قاطع، منسجم و کارآمد و مبارزه قاطعانه با هرگونه فساد، عدم تبعیض در قانون‌گذاری، اعطای حقوق سیاسی مردم، اصلاح نظام مدیریتی و سپردن جایگاه‌های مهم و کلیدی کشور به انسان‌های شایسته، فراهم نمودن زمینه‌های مشارکت افراد در امور سیاسی، برخورداری از حق بیان، حق انتقاد، حق انتخاب شدن، انتخاب کردن، فراهم نمودن امکانات آموزشی و فرهنگی عادلانه با توجه به استعدادها و... از جمله راه‌کارهای مؤثر برای اعمال شاخص‌های عدالت در راستای زمینه‌سازی برای تحقق دولت کرامت محور مهدوی، از منظر رهبر انقلاب اسلامی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: مهدویت، عدالت، دولت کرامت محور، شاخص‌ها، زمینه‌سازی، مقام معظم رهبری.

مقدمه

عدالت، از جمله موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه فراوان ادیان، فلاسفه و اندیشه‌ورزان بشری بوده است. این موضوع آنچنان مورد عنایت دین مبین اسلام است که هیچ آیین و مکتبی به این اندازه به آن نپرداخته و برای عدالت، ارزش و اهمیت قایل نشده است. عدالت در اندیشه اسلامی و در آموزه دولت کرامت‌محور مهدوی، دارای خاستگاه الهی است و در عصر ظهور به کمال می‌رسد. امام مهدی (عج) مانند جدّ بزرگوار خود، خاستگاه عدالت است و حکومت کرامت‌محور مهدوی نیز مانند سنت و سیره نبوی ﷺ، بر محور عدالت قرار می‌گیرد. در دعای افتتاح می‌خوانیم: «اللهم و صل علی ولی امرک القائم المؤمل و العدل المنتظر»؛ خداوندا! به ولی امر خود درود فرست؛ همان که قیام‌کننده آرمان و عدالتی است که همگان انتظارش را می‌کشند.

تحقق حکومت کریمه مهدوی که عدالت شاخص برجسته آن به شمار می‌رود، نیاز به فراهم آوردن شرایط و زمینه‌های لازم دارد. این زمینه‌سازی، حرکتی مثبت، سازنده و پویا در جهت نزدیک شدن به آرمان‌های حکومت جهانی مهدوی است. آنچه این روند را توسعه می‌بخشد، آگاهی، شناخت، درک صحیح و داشتن تصویری روشن از مبانی و شاخص‌های دولت کرامت‌محور مهدوی به ویژه شاخص عدالت است، که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. چالش‌ها و مسائل گوناگونی وجود دارند که جامعه ما در جهت زمینه‌سازی با آنها روبه‌روست. با توجه به جامعیت علمی و اصالت نظریات رهبر فرزانه انقلاب اسلامی و تأکیدات معظم‌له بر تبیین رسالت‌ها و راهبردها در این زمینه، در این مقاله تلاش شده است شاخص‌های دولت عدالت‌محور با تکیه بر دیدگاه مقام معظم رهبری مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

پژوهش حاضر به صورت نظری و با روش سندکاوی انجام گرفته است. این پژوهش بر آن است که در راستای هدف ذکر شده، به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. از دیدگاه رهبری، مهم‌ترین شاخص‌های دولت عدالت‌محور کدامند؟
۲. راه کارهای مؤثر برای اعمال شاخص‌های عدالت در راستای زمینه‌سازی برای تحقق دولت کرامت‌محور مهدوی، از دیدگاه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی کدامند؟

اسلام و عدالت

تحقق عدالت، از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مبانی و پایه‌های تأمین کرامت‌ها و ارزش‌های الهی و انسانی می‌باشد. براساس آموزه‌های دین اسلام، عدالت، ابعاد وسیعی را شامل می‌شود. آنچه مربوط به حکومت می‌شود و در حیطه کار دولت قرار می‌گیرد، تلاش برای برقراری عدالت در بُعد رابطه انسان با دیگران است که از آن به «عدالت اجتماعی» یاد می‌شود. این خصیصه از جنبه الهی بودن دولت اسلامی نشأت می‌گیرد. عدالت اجتماعی دامنه وسیعی دارد و حوزه‌های مهم و گوناگون اجتماعی را دربر می‌گیرد که توجه به آن باید از جمله اهداف و برنامه‌های اصلی دولت باشد. مهم‌ترین این حوزه‌ها عبارتند از: حوزه‌های اقتصادی، قانون‌گذاری، قضایی و حقوقی، اجرایی، سیاسی، آموزشی و فرهنگی. برقراری نظام عادلانه اجتماعی و برقراری عدالت از طریق ابلاغ و اجرای دقیق احکام الهی و قوانین و تساوی حقوق در قرآن کریم مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. عدالت از جمله مقوله‌هایی است که به عنوان مهم‌ترین وظیفه و رسالت پیامبران مطرح شده است: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ

امام خمینی علیه السلام ضمن بیان اهمیت بسط و گسترش عدالت اجتماعی، در این زمینه می‌فرماید: «ما یک حکومت عدل می‌خواهیم حکومت عدل اسلامی می‌خواهیم...»^(۲) ایشان در تبیین هدف اصلی دولت دینی، بر هدف والای انبیا و ائمه اطهار علیهم السلام تأکید نموده و می‌فرماید: «زندگی سیدالشهدا، زندگی حضرت صاحب و زندگی همه انبیای عالم، از آدم تا خاتم، همه‌شان برای این بوده است که می‌خواستند در مقابل جور، حکومت را درست کنند. برای این بوده است که عدل الهی اقامه شود؛ یعنی ليقوم الناس بالقسط.»^(۳) از همین روست که برقراری عدالت - به عنوان والاترین آرمان بزرگ انسانی - در وصیت‌نامه ایشان به این اندازه مورد تأکید قرار گرفته است. مقام معظم رهبری در فرازی به بیان واضح جامعه موردنظر انبیا که توسط حضرت مهدی (عج) تحقق می‌یابد پرداخته و می‌فرماید:

آن جامعه‌ای که در دوران ظهور حضرت ولی عصر (عج) به وجود خواهد آمد، همان جامعه‌ای است که همه پیغمبران الهی برای تهیه مقدمات آن از جانب الهی مبعوث شدند؛ یعنی، ایجاد یک جامعه‌ای که بشریت در آن جامعه بتواند به رشد و کمال متناسب خود برسد. اگر این آیه قرآن که درباره بعثت پیامبران می‌فرماید: ﴿لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾؛ یعنی پیغمبران مبعوث شدند تا قسط و عدل در جامعه بشری استوار بشود، اشاره به هدف بعثت می‌کند، پس حکومت مهدی (عج) و جامعه مهدوی، همان جامعه‌ای است که این هدف را به طور کامل تأمین می‌کند.^(۴)

مقام معظم رهبری بر این باورند که در جامعه امروز مقدمات نیز باید متناسب با هدف باشد؛ یعنی اندیشه اسلامی متناسب با اهداف و غایات گسترش یابد و همه

بِالْقِسْطِ ﴿ (حدید: ۲۵)؛ به راستی ما پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازو را فرود آوردیم تا مردم به انصاف برخیزند. همچنین خطاب به داود علیه السلام (از نخستین پیامبرانی که به تشکیل حکومت پرداخت) آمده است: ﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَآخُذْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ﴾ (ص: ۲۶)؛ ای داود، ما تو را در زمین خلیفه و جانشین گردانیدیم، پس میان مردم به حق داوری کن و از هوس پیروی مکن.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می‌فرماید: «اگر از دنیا بجز یک روز باقی نمانده باشد، خدای متعال آن روز را چندان طولانی می‌کند تا در آن روز مردی از اهل بیت من مبعوث شود. او هم نام من است و زمین را پس از آنکه پر از ظلم و جور شده، پر از قسط عدل می‌کند.»^(۱) حضرت علی علیه السلام در اثر ارزشمند **نهج البلاغه**، اجرای عدالت و برقراری قسط و ایجاد مساوات در جامعه را مورد توجه جدی قرار می‌دهد و اجرای عدالت را عامل ایجاد وحدت و هماهنگی، الفت و محبت بین حاکم و مردم، صلح و سعادت، ثبات و دوام حکومت و جامعه، پیشرفت و آبادی کشور می‌داند. ایشان در اهمیت عدالت می‌فرمایند: «در عدالت گشایش است و آنکه عدالت را بر نتابد ستم را سخت تر می‌یابد.» بشر در سایه این مسئولیت‌پذیری و تعهد به جامعه، به سعادت دست می‌یابد. از این رو، باید پایه‌های اصلی جامعه و ارکان مدیریت که در همه زوایای اجتماعی تأثیر مستقیم دارد و جهت حرکت جامعه را مشخص می‌کند، عادلانه باشد تا کل روابط اجتماعی در تمامی زمینه‌ها رنگ عدالت و دادگری به خود گیرد. در عصر غیبت جامعه‌ای که رو به کمال موعود گام برمی‌دارد، باید برقراری عدالت را در رأس برنامه‌های اصلاحی خود قرار دهد؛ زیرا تمامی ساختارهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به شدت متأثر از میزان تأمین عدالت در جامعه هستند.

قوانین جامعه بر مبنای اسلام تدوین و اجرا گردد:

شاخص‌های عدالت در دولت کرامت‌محور از دیدگاه

مقام معظم رهبری

از دیدگاه مقام معظم رهبری، عدالت در دولت کرامت‌محور زمینه‌ساز، دارای شاخص‌هایی است که توجه به آنها باید از جمله اهداف و برنامه‌های اصلی دولت عدالت باشد. در ادامه، به مهم‌ترین این مؤلفه‌ها اشاره می‌شود:

۱. استقرار عدالت در حوزه اقتصادی

عدالت اقتصادی، مهم‌ترین شاخص در یک دولت کرامت‌محور است. عدالت اقتصادی به معنای توزیع عادلانه امکانات مادی، رفاهی، بهداشتی، عمرانی، معیشتی و خدماتی جامعه و تلاش برای از بین بردن فقر و فساد مالی است. تأمین رفاه اقتصادی و سامان بخشیدن به وضع معیشتی مردم، زمینه و بستر مناسبی برای رسیدن به اهداف انسانی، الهی و تکامل معنوی است؛ چراکه با وجود فقر و نیاز مادی فرصت و توانی برای اندیشیدن به مفاهیم برتر و تکامل و سازندگی باقی نمی‌ماند. از این رو، این مسئله در دین مبین اسلام بسیار مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. خداوند متعال می‌فرماید: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ (حدید: ۲۵)؛ به راستی ما پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب و ترازو را فرود آوردیم تا مردم به انصاف برخیزند.

توزیع برابر ثروت‌ها و فرصت‌های درآمد خیز و برخوردار از بیت‌المال به طور مساوی، شرط لازم برای برقراری عدالت اجتماعی است. لکن باید توجه داشت که مقتضای عدالت اقتصادی آن نیست که حقوق و دستمزد و درآمد اقتصادی تک‌تک افراد جامعه نیز همانند سهم عمومی آنها از بیت‌المال، مساوی و یکسان باشد. لازمه

نزدیک شدن ما به امام زمان (عج) یک نزدیک شدن معنوی است؛ یعنی شما در هر زمانی تا پنج‌سال دیگر، تا ده سال دیگر، تا صد سال دیگر که بتوانید کیفیت و کمیت جامعه اسلامی را افزایش بدهید، امام زمان - صلوات‌الله علیه - ظهور خواهد کرد. اگر بتوانید در درون خود، جامعه‌تان - همان جامعه انقلابی - تقوا، فضیلت، اخلاق، دین‌داری، زهد، نزدیکی معنوی به خدا را در خود و دیگران تأمین کنید، پایه و قاعده ظهور ولی عصر - صلوات‌الله و سلامه علیه - را مستحکم‌تر کردید و هر چه بتوانید از لحاظ کمیت و مقدار، تعداد مسلمانان مؤمن و مخلص را افزایش بدهید، باز به امام زمان و زمان ظهور ولی عصر (عج) نزدیک‌تر شدید. پس ما می‌توانیم قدم به قدم جامعه خود و زمان و تاریخ خود را به تاریخ ظهور ولی عصر - صلوات‌الله و سلامه علیه - نزدیک کنیم. ما امروز در انقلاب خودمان، حرکت‌ها و روش‌هایی داریم. این روش‌ها باید به کدام سمت حرکت کنند؟ این نکته بسیار شایان توجه است. ما یک محصلی را در نظر می‌گیریم که این محصل - مثلاً - می‌خواهد در دانش ریاضی استاد بشود. حالا مقدمات کار او را چگونه باید فراهم کنیم؟ باید جهت‌تعلیماتی که به او می‌دهیم، جهت ریاضی باشد. معنا ندارد که ما یک نفری را که می‌خواهیم ریاضی‌دان بشود، بیایم درس فقه - مثلاً - به او یاد بدهیم. یا آن کسی که می‌خواهد فقیه بشود، بیایم درس طبیعی - مثلاً - به او بدهیم. باید مقدمات متناسب با نتیجه و غایت باشد. (۵)

ثروت‌ها و فرصت‌های درآمدخیز امکانات زمین برای همگان فراهم شود و این پیش‌درآمدی برای تربیت نفس و برپایی آرمان شهر دین شود. حکومتی که بکوشد از هرگونه جانب‌داری و نژادگرایی به دور باشد و بر پایه عدل و مساوات با همگان رفتار نماید، می‌تواند همه انسان‌ها را به دور مرکز و محوری گرد آورد. آن‌گاه چنین حکومت و جامعه‌ای می‌تواند خود را زمینه‌ساز ظهور مهدی موعود (عج) و استقرار حکومت جهانی او بنامد. مقام معظم رهبری در بیان این مطلب می‌فرماید:

پیشرفت اگر با عدالت همراه نباشد، پیشرفتِ موردنظر اسلام نیست. اینکه ما تولید ناخالص ملی و درآمد عمومی کشور را به یک رقم بالایی برسانیم، اما در داخل کشور تبعیض باشد، نابرابری باشد، عده‌ای آلف و الوف برای خودشان داشته باشند، عده‌ای در فقر و محرومیت زندگی کنند، این آن چیزی نیست که اسلام می‌خواهد. این آن پیشرفتی نیست که موردنظر اسلام باشد. باید عدالت تأمین بشود. عدالت هم یک واژه بسیار عمیق و وسیعی است که بایستی خطوط اصلی آن را جست‌وجو و پیدا کرد. به نظر ما، عدالت، کاهش فاصله‌های طبقاتی است، کاهش فاصله‌های جغرافیایی است. این‌طور نباشد که اگر یک مرکزی، یک استانی، یک شهری، یک کوره دهی از مرکز دور است، در یک نقطه دور جغرافیایی کشور قرار گرفته است، دچار محرومیت باشد؛ اما آنجایی که نزدیک است، برخوردار باشد؛ این عدالت نیست. هم فاصله‌های طبقاتی باید برداشته شود، فاصله‌های جغرافیایی باید برداشته شود، هم برابری در استفاده از امکانات و فرصت‌ها باید به وجود بیاید. همه آحاد کشور، آن کسانی که استعداد

تحقق عدالت در این مرحله، متفاوت بودن بهره‌مندی آنان از منابع و امکانات جامعه به تناسب تلاش و تأثیرگذاری آنان است. از این‌رو، نظام عدل اسلامی در عین تلاش برای توسعه شرایط تکامل به نحو مساوی و فراگیر، به دستاوردهای اقتصادی افراد که بر پایه خلاقیت و پشتکار خودشان فراهم آمده و در واقع محصول کارآیی اختصاصی آنهاست، به دیده احترام نگریسته و درآمدها و سرمایه‌های مشروع آنان را محترم می‌شمارد.^(۶)

مهم‌ترین نتایج و دستاوردهای استقرار عدالت اقتصادی، سیاست‌گذاری در عدالت اقتصادی و توزیع عادلانه ثروت به مفهوم سیاست‌گذاری در فرایند تصمیم‌گیری بر طبق معیارها، ضوابط و قوانین اسلامی در سه امور الهی، فردی و اجتماعی است که در سه زمینه تولید و توسعه عادلانه ثروت (رشد اقتصادی پایدار)، توزیع (توزیع عادلانه ثروت) و مصرف در حد کفایت (نه افراط و نه تفریط) است و دارای شاخص‌هایی می‌باشد. مهم‌ترین سیاست‌گذاری‌ها در این زمینه عبارتند از: رشد اقتصادی پایدار و تولید ثروت و بالارفتن کیفیت و استانداردهای زندگی، حذف نابرابری و فقر از چهره جامعه از طریق اشتغال مناسب و سیاست‌گذاری‌های صحیح اقتصادی و درآمد معقول برای مردم، کاهش مستمر نابرابری از طریق اصل مشارکت و اصل توزیع صاحبان کار و سرمایه و رعایت مصرف در حد کفایت (جلوگیری از افراط و تفریط). روشن است که اجرای دقیق، قاطع و بدون استثنای اصل عدالت، جامعه را اصلاح می‌کند و ریشه فقر، افراط و تفریط را می‌خشکاند و تعادل و توازن عادلانه و انسانی را برقرار می‌سازد.

از این‌رو، بر جامعه منتظر نیز واجب است که با تمامی مظاهر برتری‌جویی و امتیازطلبی با قاطعیت مبارزه و برخورد نماید؛ با این هدف که شرایط برابر استفاده از

دارند، آن کسانی که امکان دارند، بتوانند از امکانات عمومی کشور استفاده کنند. این طور نباشد که نورچشمی‌ها مقدم باشند و افراد متقلب و خدعه‌گر جلو بیفتند. کاری کنیم که افراد گوناگون کشور، همه بتوانند در برابر امکانات کشور، از فرصت برابر استفاده کنند. البته اینها آرزوهای بزرگی است، لیکن دست یافتنی است؛ اگر تلاش کنیم و کار کنیم، می‌توانیم به آن برسیم. سخت است، اما شدنی است.^(۷)

ایشان با بیان راه کارهایی در جهت مرتفع نمودن این مسائل می‌افزاید:

مبارزه با فساد اقتصادی از جمله همین کارهاست. در داخل تشکیلات دولتی، اهمیت مبارزه با فساد اقتصادی از عین همین کار در دستگاه قضایی بیشتر است. دستگاه قضایی مجازات مفسد را بر عهده دارد، دستگاه اجرایی جلوگیری از بروز فساد را بر عهده دارد؛ این مهم‌تر است؛ این پیش‌گیری است. در پیچ و خم دالان‌های گوناگون اجرایی - چه در مرحله برنامه‌ریزی، چه در مرحله اجرا - فساد جان می‌گیرد؛ این میکروب‌های فساد به وجود می‌آیند و رشد می‌کنند و تکثیر می‌شوند؛ جلوی اینها را باید گرفت. البته مبارزه با فساد به اصلاح احتیاج دارد؛ اول خودمان باید صالح باشیم؛ اهل فساد نباشیم تا بتوانیم با فساد حقیقتاً مبارزه کنیم. اگر در ما نقطه ضعفی از باب فسادپذیری وجود داشته باشد، آن وقت دیگر خاطر جمع نخواهیم بود از اینکه در میدان قدم بگذاریم. لذا باید مواظب خودمان باشیم.^(۸)

برقراری عدل مستلزم آن است که گروهی از افراد، از سرمایه‌ها و درآمدهای بسیار اما ناحق خود، چشم‌پوشی کنند و این عامل باعث می‌شود که آنان برای حفظ منافع نامشروع خود علیه عدالت‌خواهان برانگیخته شوند.

۲. استقرار عدالت در حوزه قانون‌گذاری، قضایی و

حقوقی

معیار قانون‌گذاری در دولت اسلامی، عدالت است. قوانین باید مبتنی بر موازین اسلامی و معیارهای کرامت انسانی وضع گردند. اگر در مرحله قانون‌گذاری تبعیض گذاشته شود و ملاک‌های عقلی، ارزشی، انسانی و اخلاقی در آن رعایت نگردد، در مرحله اجرا، تحقق عدالت

می‌دهد، با تصمیم‌سازی‌هایی که در بخش‌های مختلف انجام می‌گیرد - عیبی ندارد. اگر قانون نقص دارد، ضعف دارد و غلط است، عوض بشود. اما تا مادامی که قانون، قانون است، حتماً باید به آن عمل بشود و به آن اهمیت داده بشود. در بخش‌های مختلف همین جور است. ممکن است یک چیزی را شما معتقد باشید که روال قانونی‌اش درست طی نشده، یا متصدی این کار قوه مجریه نیست؛ وقتی که قانون مجلس - با همان سازوکار قانون اساسی - به دولت ابلاغ شد، قوه مجریه باید آن را قانون بداند. چنانچه ضعف یا چیز دیگری وجود دارد، عوامل دیگری وجود دارد که اگر قانون مشکلاتی دارد، باید آن را از بین ببرند. چه در خود مجلس، چه در شورای نگهبان و از این قبیل. به قانون اهمیت بدهید.» (۱۲)

اجرای عدالت قضایی نیز یکی از مهم‌ترین آرمان‌ها و آرزوهای جامعه بشری بوده است. عدالت قضایی به معنای داوری و قضاوت میان مردم بر اساس قوانین و با توجه کامل و بدون تبعیض است که با هدف ممانعت از تضییع حقوق انسان‌ها انجام می‌گیرد. در حقیقت، عدالت قضایی، عدالت در گستره اجرای قوانین است که بخشی از عدالت در قانون‌گذاری می‌باشد. چنانچه دستگاه قضایی از استقلال، اقتدار، اعتبار و شایستگی‌های لازم برخوردار باشد، به طور قطع همچون شمشیر برنده‌ای می‌تواند در برابر بی‌عدالتی و ظلم بایستد و از حقوق مردم در برابر زورگویان و متجاوزان به حقوق عمومی دفاع کند و امنیت و نظم اجتماعی را تأمین نماید. در آیه ۲۶ سوره مبارکه «ص» خطاب به داوود علیه السلام که از نخستین پیامبرانی است که به تشکیل حکومت پرداخته می‌فرماید: ﴿يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ﴾ (ص: ۲۶)؛ ای داوود، ما تو را در

غیرممکن خواهد بود. دولت زمینه‌ساز باید احکام اسلام را مبنای قانون‌گذاری قرار دهد؛ چراکه روح قرآن و اسلام دعوت به عدالت است. مقام معظم رهبری می‌فرماید:

مظهر عدل پروردگار، امام زمان (عج) است که بزرگ‌ترین خصوصیت امام زمان علیه السلام عدالت می‌باشد: «يَمْلَأُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا». ما باید امروز جامعه را جامعه عدالت بکنیم. در بنای یک جامعه، عدالت از همه چیز مهم‌تر است. عدالت، به معنای عدم تبعیض در حقوق و حدود و احکام است. عدالت، یعنی: کمک به مردم محروم و ضعیف. عدالت، یعنی اینکه برنامه‌ها و حرکت کلی کشور، در جهت تأمین زندگی مستضعفان باشد. عدالت، بدین معناست که کسانی که در زیر سایه سنگین نظام طاغوتی، از حقوق خود محروم ماندند، به حقوقشان برسند. عدالت، یعنی اینکه عده خاصی برای خودشان حق ویژه‌ای قایل نباشند. عدالت، یعنی اینکه حقوق انسانی و اجتماعی و عمومی و حدود الهی، یکسان بر مردم اجرا شود. اگر جلوی کسانی که با تکیه بر فریب و زور و یا بر اساس کارهای ناصحیح و مثبتی بر عقل‌های مادی و منحرف از معنویت، توانستند به چیزهایی که حق آنها نبوده است، دست پیدا کنند، گرفته شود تا فرصتی برای ادامه کار خود پیدا نکنند، عدالت تحقق پیدا کرده است. (۱۱)

ایشان با تأکید بر اهمیت قانون و قانون‌گذاری بیان می‌دارد: «به قانون اهمیت بدهید. قانون - وقتی که با سازوکار قانون اساسی پیش رود - حتمیت و جزمیت پیدا می‌کند. ممکن است همان مجلس یا دولت یا دیگران مقدماتی فراهم کنند که آن قانون عوض بشود - با طرح‌هایی که در مجلس می‌آید، با لوایحی که دولت

۴. استقرار عدالت در حوزه اجرایی و سیاسی

بدون تردید، زمانی می‌توان از جامعه و حکومتی انتظار حرکت به سوی عدالت داشت که امام و حاکم آن جامعه، خود در مسیر عدالت باشد و در زندگی فردی و اجتماعی عدالت را پیشه خود سازد. از این روست که می‌بینیم در نظام حکومتی که شیعه ترسیم می‌کند، وجود امام عادل از مهم‌ترین شرایط است و بدون وجود این امام، حکومت از مشروعیت برخوردار نیست. اگر مجموعه مدیران اجتماعی، صالح و متعهد باشند، جامعه‌ای سالم پایه‌گذاری خواهد شد. وقتی مردم در عمل اجرای عدالت را در جامعه ببینند و لمس کنند، بالطبع کنش‌ها و رفتارهای فردی و اجتماعی خود را اصلاح می‌نمایند و به اصول حق و عدل احترام می‌گذارند. هرگاه عدالت قاطع و فراگیر باشد، موجب پیوند محکم بین جامعه و پیشوای آن می‌گردد.^(۱۵) امام علی علیه السلام به دولت‌مردان چنین توصیه می‌کنند: «اجعل العدل سیفک»؛^(۱۶) عدالت را شمشیر کار خود قرار دهید.

در حکومت کرامت‌محور مهدوی، این قاطعیت در اجرای حق و عدالت تا آنجا پیش می‌رود که در درون خانه‌ها عدالت حاکم می‌شود و روابط اعضای خانواده در چارچوب عدالت قرار می‌گیرد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «امام مهدی، عدالت را وارد خانه‌های مردم می‌کند، آن‌گونه که سرما و گرما وارد خانه می‌شود.»^(۱۷) کارگزاران حکومت مهدی (عج) افرادی هستند که روحشان با ترس از خدا و تعهد در برابر اجرای احکام خدا عجزین شده و از قید امیال و گرایش‌های نفسانی آزادند و شاید از علل حضور ۳۱۳ تن از انسان‌های تربیت‌یافته در زمان ظهور، همین باشد که دین خدا به وسیله آنان عملی گردد. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز مسیر حرکت بشریت را در جهت حاکمیت و عزت مستضعفان دانسته و می‌فرماید:

زمین خلیفه و جانشین گردانیدیم، پس میان مردم به حق داوری کن و از هوس پیروی مکن.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، دستگاه قضایی عادلانه و قاطع را معیار سلامت کشور دانسته و در این رابطه می‌فرماید:

قضاوت در یک کشور، معیار سلامت آن کشور است. اگر دستگاه قضایی سالم بود می‌توان نتیجه گرفت که وضع عمومی جامعه و کشور از جهت برخورداری از عدالت و دوری از تبعیض و ستم و تجاوز سالم است؛ یعنی اگر فرض کنیم کسی از یک کشور هیچ خبری نداشته باشد سپس به دستگاه قضایی آن کشور برود و تفحص بکند و ببیند که آنجا سیستم و سازمانی عادل و قاطع، منسجم و کارآمد، قوانینی حساب شده و عادلانه وجود دارد و مشاهده کند که آنها خوب کار می‌کنند، قاعدتاً باید نتیجه بگیرد که وضع کشور خوب است.^(۱۳)

مقام معظم رهبری در ادامه تبیین درس‌های اعتقاد به مهدویت می‌افزاید: «انتظار حقیقی مهدی موعود (عج)، این درس مهم را به دنبال می‌آورد که تحقق عدالت در جهان، با موعظه و نصیحت ستمگران، حاصل نمی‌شود، بلکه نیازمند برخورد مقتدرانه با زورگویان جهانی است.» ایشان با اشاره به لزوم هوشیاری در برابر سوءاستفاده‌هایی که در ظاهری قانونی انجام می‌شود، خاطر نشان می‌کنند: «مسئولان قوای مختلف و دستگاه‌های دولتی موظفند با پاکدامنی و دوری از فساد، رأساً با هرگونه فساد در مجموعه‌های تحت کنترلشان مبارزه کنند و اگر در این زمینه کوتاهی شود، قوه قضائیه باید بدون ملاحظه و قاطعانه وارد میدان شود و با هر اقدام خلاف قانون و هرگونه فساد و سوءاستفاده مبارزه کند.»^(۱۴)

آیات مربوط به امر به معروف و نهی از منکر، همچون آیه شریفه ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ (آل عمران: ۱۱۰)، بر حقوق سیاسی مردم دلالت می‌کند. همچنین بر حقوق سیاسی دولت‌مردان بر مردم تأکید شده است؛ چنان‌که قرآن کریم می‌فرماید: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ (نساء: ۵۹) البته باید توجه داشت مشارکت سیاسی مردم زمانی فعالانه، آگاهانه و مؤثر است که مردم منبع اصلی اعمال و رفتارهای حکومتی یعنی قانون را قبول داشته باشند و به منابع استخراج قانون باور داشته و آن را بپذیرند. از سوی دیگر، افراد جامعه باید یقین نمایند که تصمیم‌گیری و عملکرد نظام منطبق بر ارزش‌های پذیرفته شده آنها و قوانین حاکم بر جامعه است. در این صورت است که حکومت مشروعیت لازم را کسب می‌نماید و به تبع آن از مقبولیت عام نیز برخوردار خواهد شد؛ چراکه در تلقی مردم حکومتی عادلانه است که مشروعیت داشته باشد و قانون آن عادلانه باشد. چنین حکومتی است که با مشارکت فراوان مردم روبه‌رو خواهد شد. حکومت شایستگان معلول انتخاب افراد لایق و کاردان برای عهده‌دار شدن مناصب مهم جامعه است. تحقق چنین امری نیازمند شیوه‌هایی است که به طور عادلانه، انسانی با کفایت را برگزیده و مشغول به کار کند. مقام معظم رهبری در این رابطه می‌فرماید:

مردم سعی کنند صالح‌ترین را انتخاب کنند. کسانی که نامزد ریاست جمهوری می‌شوند و در شورای نگهبان صلاحیت آنها زیر ذره‌بین قرار می‌گیرد و شورای نگهبان صلاحیت آنها را اعلام می‌کند، اینها همه‌شان صالحند. اما مهم این است که شما در بین این افراد صالح، بگردید و صالح‌ترین را پیدا کنید. اینجا، جایی نیست که من و شما بتوانیم به حداقل

«امروز در نظام اسلامی، همه کارگزاران حکومت، از پایین تا بالا، از رهبری - که خدمتگزار همه است - از رئیس‌جمهور، از وزرا، از مسئولان قضایی، از نمایندگان مجلس و از مدیران گوناگونی که در اکناف کشور هستند، باید هم‌مشتان این باشد که دین خدا را اقامه کنند، عدالت را احیا کنند، تبعیض در اجرای مقررات را از میان بردارند، بیشترین توجهشان به طبقه محروم و مستضعف و فقیر باشد - همچنان‌که امیرالمؤمنین بود - شعار تقوا را شعار شخصی و عمومی خودشان قرار دهند؛ این وظیفه ماست. اینکه دنیا این طور حکومت را می‌پسندد یا نمی‌پسندد، این برای ما معیار و ملاک نیست. جهت، این است، سمت و سو، این است.»^(۱۸)

ایشان همچنین بیان می‌دارد: «حکومت الهی حضرت بقية الله (ارواحنا فداه) حکومتی است که در آن مقررات حاکم بر مردم، خواست آمریکا و دیگر قدرت‌های زورگوی شرق و غرب نیست، بلکه حکومت عدالت، معنویت و فضیلت است و امروز هر کسی که برای عدالت، در راه دین و خدمت به محرومان حرکت می‌کند باید خوشحال و امیدوار باشد؛ زیرا آینده متعلق به اوست.»^(۱۹) منظور از عدالت سیاسی نیز، برابری، توازن، اعطای حقوق و رعایت قانون در عرصه‌های مختلف اجتماعی و توزیع عادلانه قدرت میان آحاد جامعه است. اعطای حقوق سیاسی مردم با اصلاح نظام مدیریتی و سپردن جایگاه‌های مهم و کلیدی کشور به انسان‌های شایسته و فراهم نمودن زمینه‌های مشارکت افراد در امور سیاسی، برخورداری از حق بیان، حق انتقاد، حق انتخاب شدن، انتخاب کردن و... انجام می‌شود.

وجود آیات فراوانی در این زمینه در قرآن کریم دلالت بر اهمیت این موضوع دارد. آیات مربوط به مشارکت مانند آیه شریفه ﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ (شوری: ۳۸) و

اکتفا کنیم. بهترین را انتخاب کنید. بهترین کیست؟ من نسبت به شخص، هیچ‌گونه نظری ابراز نمی‌کنم، اما شاخص‌هایی وجود دارد. بهترین، آن کسی است که درد کشور را بفهمد، درد مردم را بداند، با مردم یگانه و صمیمی باشد، از فساد دور باشد، دنبال اشرافی‌گری خودش نباشد. (۲۰)

۵. استقرار عدالت در حوزه آموزشی و فرهنگی

استقرار عدالت، امری است که در راستای اعتلای سطح دانش و فرهنگ باید مورد توجه دولت مردان قرار گیرد. برخورداری از علم و تحصیل موهبت و کالایی است که باید برای همه یکسان باشد. توجه به عدالت در حوزه‌های فرهنگی و آموزشی، یکی از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند موجب کاهش طبقاتی و از بین رفتن فاصله شود. ایجاد فرصت برابر آموزشی سبب تولید علم، تربیت نیروی متخصص، ارتقای تحصیلی، افزایش تعداد نیروی تحصیل کرده، و توسعه مراکز صنعتی می‌گردد و در نتیجه، توسعه کشور را رقم می‌زند. مقام معظم رهبری، اختلاف طبقاتی و تضییع استعدادها را نتیجه عدم توجه به عدالت آموزشی دانسته و می‌افزاید: «اگر ما در مدیریت آموزش و پرورش به مسئله عدالت توجه کنیم، نتیجه این خواهد شد که در آینده کشور، عدالت نسبی بین قشرها و مناطق کشور برقرار خواهد شد. اگر ما امروز در آموزش و پرورش نگاه عدالت‌محور نداشته باشیم، نتیجه این خواهد شد که اختلاف طبقاتی در آینده کشور روز به روز بیشتر خواهد شد. تأثیرات آموزش و پرورش را ببینید! نگاه غیر عدالت‌محور، این است که ما در جاهایی مدارس پیشرفته مجهز به بهترین تجهیزات، و در مناطق دیگر، مدارس محروم داشته باشیم؛ معلم ممتاز برجسته، برای تعدادی از مدارس، و معلمان خسته و کم‌سواد برای تعداد

دیگری از مدارس داشته باشیم. این درست ضد نگاه عدالت‌محور است. نتیجه چه خواهد شد؟ جمعی از کودکان امروز ما بدون هیچ دلیلی (جز اینکه یا پول دارند یا در یک منطقه برخوردار زندگی می‌کنند) از عالی‌ترین تحصیلات برخوردار خواهند شد و عده‌ای دیگر در سطوح بسیار پایینی خواهند ماند. البته عدالت به معنای این نیست که ما با همه استعدادها با یک شیوه برخورد کنیم؛ نه، استعدادها مختلف است؛ نباید بگذاریم استعدادی ضایع بشود. در این تردیدی نیست. اما ملاک، باید استعدادها باشد، لاغیر. (۲۱)

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، تصویری کلی از دولت عدالت‌محور زمینه‌ساز مهدوی نشان می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد که عدالت‌محوری و عدالت‌خواهی دولت مهدوی دارای مبانی و شاخص‌هایی می‌باشد که لازم است به وسیله مسئولان و کارگزاران دولت اسلامی، به ویژه نخبگان جامعه، در راستای زمینه‌سازی برای حکومت مهدوی، مورد توجه قرار گیرد. از دیدگاه مقام معظم رهبری، عدالت اقتصادی، عدالت در قانون‌گذاری، عدالت قضایی و حقوقی، عدالت اجرایی و سیاسی، و عدالت آموزشی و فرهنگی، مهم‌ترین شاخص‌های دولت عدالت‌محور زمینه‌ساز را تشکیل می‌دهند. یافته‌ها بیانگر آن است که توزیع برابر ثروت‌ها و فرصت‌ها، برخورداری همگان از بیت‌المال، وضع قوانین مبتنی بر موازین اسلامی و کرامت انسانی، نظام قضایی عادل، قاطع، منسجم و کارآمد و مبارزه قاطعانه با هرگونه فساد، عدم تبعیض در قانون‌گذاری، اعطای حقوق سیاسی مردم با اصلاح نظام مدیریتی و سپردن جایگاه‌های مهم و کلیدی کشور به انسان‌های شایسته، فراهم نمودن زمینه‌های مشارکت افراد

- ۱۵- مریم کریمی تبار، **اهداف دولت زمینه‌ساز**، در: مجموعه مقالات چهارمین همایش دکترین مهدویت.
- ۱۶- عبدالواحدبن محمد تمیمی آمدی، **شرح غررالحکم**، ص ۴۰۷.
- ۱۷- محمدباقر مجلسی، **بحارالانوار**، ج ۵۲، ص ۳۶۲.
- ۱۸- در دیدار با اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد امیرالمؤمنین علیه السلام، ۳۰ شهریور ۱۳۸۱.
- ۱۹- در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۲۷ دی ۱۳۷۳.
- ۲۰- بیانات در جمع مردم کردستان، ۲۲ اردیبهشت ۱۳۸۸.
- ۲۱- در دیدار با جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۲ اردیبهشت ۱۳۸۵.

منابع

- اربلی، علی‌بن عیسی، **کشف الغمّة فی معرفة الائمه**، تبریز، بنی‌هاشمی، ۱۳۸۱ق.
- پرور، اسماعیل، **گلبنگ عدالت**، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۲.
- تمیمی آمدی، عبدالواحدبن محمد، **شرح غررالحکم**، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۰.
- کریمی تبار، مریم، **اهداف دولت زمینه‌ساز**، در: مجموعه مقالات چهارمین همایش دکترین مهدویت، تهران، ۱۳۸۷.
- مجلسی، محمدباقر، **بحارالانوار**، ط. الثالثه، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
- موسوی خمینی، سیدروح‌الله، **ولایت فقیه: حکومت اسلامی**، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۳.
- _____، **صحیفه نور**، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.
- www.leader.ir

در امور سیاسی، برخورداری از حق بیان، حق انتقاد، حق انتخاب شدن، انتخاب کردن، فراهم نمودن امکانات آموزشی و فرهنگی عادلانه با توجه به استعدادها و... از جمله راه کارهای مؤثر برای اعمال شاخص‌های عدالت در راستای زمینه‌سازی برای تحقق دولت کرامت‌محور مهدوی، از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌باشد.

با توجه به تأکیدات رهبر فرزانه انقلاب اسلامی بر لزوم زمینه‌سازی و تبیین رسالت‌ها و راهبردها در این زمینه، ضروری است که دولت‌مردان و مسئولان با توجه بیشتر به آموزه مهدویت، ضمن استقرار مبانی و الزامات در رأس اهداف، سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های دقیق، در جهت مرتفع نمودن کاستی‌ها و نواقص موجود تلاش نموده و در راستای برقراری عدالت و تحقق دولت کرامت‌محور به معنای واقعی گام بردارند.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- علی‌بن عیسی اربلی، **کشف الغمّة فی معرفة الائمه**، ج ۲، ص ۴۷۶.
- ۲- سید روح‌الله موسوی خمینی، **صحیفه نور**، ج ۶، ص ۹۱.
- ۳- همو، **ولایت فقیه: حکومت اسلامی**، ص ۳۵.
- ۴- خطبه‌های نماز جمعه، ۲۹ خرداد ۱۳۶۰.
- ۵- همان، ۶ تیر ۱۳۵۹.
- ۶- اسماعیل پرور، **گلبنگ عدالت**، ص ۱۲۶.
- ۷- سخنرانی در جمع مردم، مشهد، اول فروردین ۱۳۸۸.
- ۸- در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام، ۹ تیر ۱۳۸۶.
- ۹- در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۳۰ مهر ۱۳۸۱.
- ۱۰- همان.
- ۱۱- در دیدار با گروه کثیری از امت حزب‌الله در سالروز ولادت امام زمان (عج)، ۲۲ اسفند ۱۳۶۸.
- ۱۲- در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۲ شهریور ۱۳۸۷.
- ۱۳- در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۳۰ مهر ۱۳۸۱.
- ۱۴- همان.

صفحه ۱۰۶ سفید

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی